

Resomeren kan op voldoende draagvlak rekenen

Rapportage kwalitatief onderzoek - In opdracht van Yarden

P-3710 - 03, mei 2015

Inleiding

Amsterdam, maart 2015

Geachte lezer,

Voor u ligt de rapportage van kwalitatief onderzoek dat MediaTest in opdracht van Yarden uitvoerde. Het onderzoek had tot doel vast te stellen of er in Nederland draagvlak is voor de uitvaartmethode resomeren en of er behoefte is aan dit alternatief naast begraven en cremeren.

Op 11 en 12 maart 2015 werden groepsdiscussies en interviews gehouden met een doorsnede van de Nederlandse bevolking en met mensen met een specifieke religieuze en/of culturele achtergrond.

Het onderzoek heeft veel informatie opgeleverd. In dit rapport worden de resultaten verwoord. We hebben met plezier aan dit project gewerkt en vertrouwen erop dat de uitkomsten van het onderzoek behulpzaam zijn bij volgende beslissingen ten aanzien van de introductie van resomeren in Nederland.

Met vriendelijke groet,

Bart Kleijn
Client Director

Saskia de Bruijn
Senior Consultant

Inhoud

Resomeren kan op voldoende draagvlak rekenen

	Pagina
Management Samenvatting	4
Aanbevelingen	7
Resultaten	
1. Resomeren: een reëel alternatief voor cremeren	10
2. Men ziet geen zwaarwegende voor- of nadelen van de methode	15
3. Ook op grond van religie of cultuur: geen bezwaar tegen invoeren resomeren	22
Bijlagen	
1. Technische verantwoording	26
2. Deelnemersoverzicht	28
3. Beschrijvingen Resomeren	30

Management Samenvatting

Achtergrond

Op dit moment kent de wet op de lijkbezorging alleen cremeren, begraven en het lichaam beschikbaar stellen aan de wetenschap als vormen van lijkbezorging. Yarden overweegt om resomeren in Nederland te introduceren.

Tijdens het Algemeen Overleg Lijkbezorging in de Tweede Kamer op 16 oktober jl. heeft minister Plasterk toegezegd een verkenning te laten uitvoeren naar resomeren. De minister zal de Kamer in het voorjaar informeren over de bevindingen uit deze verkenning.

Naast aspecten die met duurzaamheid te maken hebben en die door TNO zijn onderzocht, is een belangrijk onderdeel voor het realiseren van legalisatie van resomeren het aantonen van draagvlak en behoefte bij de Nederlandse bevolking. De keuzevrijheid en het maatschappelijk geaccepteerd zijn om een ieder de uitvaart te gunnen die gewenst is, is daarbij cruciaal.

Om die reden had Yarden behoefte aan onderzoek onder de Nederlandse consument, waaronder ook diverse multiculturele doelgroepen vertegenwoordigd zijn, met als doel:

Inzicht te verschaffen in de vraag in hoeverre er bij de Nederlandse consument draagvlak is voor en behoefte bestaat aan resomeren als nieuwe vorm van lijkbezorging en welke overwegingen hieraan ten grondslag liggen.

Management Samenvatting

MediaTest voerde dit onderzoek in opdracht van Yarden uit. Op 11 en 12 maart 2015 werden twee groepsdiscussies gehouden met een doorsnede van de Nederlandse bevolking. Deze groepsgesprekken werden aangevuld met 7 individuele interviews met mensen met een specifieke religieuze en/of culturele achtergrond (zie de bijlage voor een gedetailleerd overzicht).

Dit kwalitatieve, verkennende, onderzoek heeft als overkoepelde conclusie dat resomeren op voldoende draagvlak kan rekenen bij de Nederlanders

Deze conclusie is gebaseerd op de volgende drie hoofdlijnen in de resultaten:

1. Resomeren wordt gezien als een reëel alternatief voor cremieren
2. Men ziet geen zwaarwegende voor- of nadelen van de methode
3. Ook op grond van religie of cultuur heeft men geen bezwaar tegen het invoeren van resomeren

Deze drie hoofdlijnen worden in deze management samenvatting kort toegelicht en vervolgens in drie aparte hoofdstukken uitgebreid besproken.

Management Samenvatting

---

1. Resomeren wordt gezien als een reëel alternatief voor cremieren

- De deelnemers aan dit kwalitatieve onderzoek staan allen positief ten opzichte van de introductie van resomeren. Ook degenen die zelf nooit voor resomeren zouden kiezen, hebben er begrip voor dat de methode voor anderen wel een alternatief kan zijn. Het zijn met name degenen die tot nu toe zouden kiezen voor cremieren die resomeren in overweging zullen nemen. Over het algemeen vindt men de verschillen tussen beide methoden klein.

2. Men ziet geen zwaarwegende voor- of nadelen van de methode

- Wanneer de methode wordt uitgelegd, levert dat vanzelfsprekend vragen op. Er is behoefte aan informatie over de exacte werkwijze. Wanneer deze vragen en de voor- en nadelen worden besproken, blijkt dat men op basis van persoonlijke overwegingen weliswaar aspecten ziet die wel of niet aanspreken, maar dat er geen aspecten zijn die er toe leiden dat men tegen invoering van de methode is.
- Als belangrijkste voordelen worden genoemd: het feit dat er geen sprake is van vuur, het feit dat het milieuvriendelijker is dan cremieren en het idee van het teruggeven van het lichaam aan het water.

3. Ook op grond van religie/cultuur heeft men geen bezwaar tegen het invoeren van resomeren

- Bij sommige groepen in Nederland, zoals Islamieten en (streng) Gereformeerden, is de kans klein dat resomeren als uitvaart-methode zal worden geaccepteerd. Maar ook zij hebben geen bezwaren tegen het invoeren van resomeren als alternatief voor anderen.

Aanbevelingen

Doel van dit onderzoek was uit te vinden in welk mate er bij de Nederlandse consument draagvlak is voor en behoefte bestaat aan resomeren. Uit het rapport blijkt dat er draagvlak is. Geen van de respondenten in dit kwalitatieve onderzoek heeft bezwaar tegen de invoering van resomeren. De redenen die men heeft om resomeren niet voor zichzelf als alternatief te zien, leiden niet tot een afwijzing van de methode op zich.

De overkoepelende aanbeveling is dan ook om verder te gaan op de ingeslagen weg van introductie van resomeren in Nederland.

Kwantitatief vervolgonderzoek

Een logische eerste stap daarin is ons inziens het uitvoeren van een kwantitatief onderzoek onder een dwarsdoorsnede van de Nederlandse bevolking. De resultaten van het kwalitatieve onderzoek geven een goed beeld van de motieven en overwegingen die een rol spelen bij de acceptatie van de uitvaartmethode. Het kwantitatieve vervolgonderzoek kan inzicht geven in de mate waarin deze motieven en overwegingen voorkomen en bij welke subgroepen binnen de Nederlandse bevolking.

Ook zal het op grond van dat kwantitatieve onderzoek mogelijk zijn een eerste (voorzichtige) schatting te maken van het aantal mensen dat resomeren zal overwegen als het beschikbaar is. Want de vaststelling dat er draagvlak is, leidt niet automatisch tot de conclusie dat er daadwerkelijk in een behoefte wordt voorzien.

Aanbevelingen

Optimaliseren communicatie

Een volgende aanbeveling is om gerichte keuzes te maken in de communicatie rondom resomeren. Er is in dit onderzoek een aantal aspecten naar voren gekomen die als voordelen van resomeren worden gezien. Maar er is ook helder naar voren gekomen dat er minstens zoveel aspecten zijn die nadere uitleg nodig hebben om de onbekendheid met en eventuele argwaan tegen resomeren weg te nemen.

In de communicatie moet vooral de nadruk liggen op het feit dat resomeren 'rustiger', 'vrediger' en 'vriendelijker' is dan cremeren. Er komt geen vuur aan te pas, en dat kan voor sommigen een overweging zijn om voor resomeren te kiezen. Ook het idee van het teruggeven aan de watercyclus brengt vooral positieve associaties met zich mee.

Ons inziens leent het milieu-aspect zich minder voor de communicatie. Hoewel niemand er bezwaar tegen heeft dat er rekening gehouden wordt met het milieu, is het overheersende beeld toch dat het geen belangrijke overweging zal zijn bij de keuze voor een uitvaartmethode.

De voornaamste aspecten waaraan in communicatie extra aandacht moet worden besteed om dat zij nadere uitleg behoeven, zijn:

- De techniek op zichzelf. Uitleg over de cilinder, de vloeistof en de wijze waarop het lichaam in de resomator wordt gebracht kan de acceptatie van de techniek aanzienlijk vergroten.
- De mogelijkheden en onmogelijkheden als het gaat om de kist en de kleding. Uiteraard zal er ten aanzien van de aspecten een gewenning plaats moeten vinden. Toch is het zeker in het begin belangrijk om helder te communiceren over de beperkingen zodat men om die redenen bewust niet voor resomeren kan kiezen. Tegelijkertijd is communicatie over wat er wel mogelijk is (bijvoorbeeld katoenen kleding) van belang.

Aanbevelingen

Testen communicatieconcepten

Juist omdat resomeren een onbekende uitvaartmethode is, luistert de communicatie zeer nauw. Ons advies is dan ook om niet alleen de voorgaande punten in de communicatie mee te nemen, maar om ook zeer zorgvuldig met de formulering om te gaan, zeker wanneer de techniek zelf wordt beschreven.

Zo gaat het een groot effect hebben of er gesproken wordt over een 'vloeistof' of over een 'steriele vloeistof', over 'loog' of over 'loogzout', over het recyclen van de kist of over het hergebruiken van de kist, et cetera.

Het is raadzaam een aantal communicatieconcepten te ontwikkelen en deze grondig te testen.

1

Resomeren: een reëel alternatief voor cremeren

Een extra alternatief wordt op prijs gesteld

Meer keuze, ook als het niet voor jezelf is

Nagenoeg alle deelnemers aan het onderzoek geven aan dat zij positief staan ten opzicht van een nieuwe uitvaart methode naast cremeren en begraven. Vanuit de gedachte dat een groter aantal keuzemogelijkheden 'altijd' beter is, verwelkomt men resomeren.

Belangrijk is daarbij wel dat deze positieve houding vooral gericht is op het hebben van meer keuze. Het staat los van de beoordeling van de voor- en nadelen van de methode zelf. Ook is er geen verband tussen de positieve houding en de mate waarin men de methode voor zichzelf of een naaste zou overwegen.

"Als je niet begraven wilt worden dan heb je nu een alternatief."

"Ik ga dat zelf nooit doen, maar ik vindt het prima als anderen daardoor meer keus hebben."

"Ik zou wel nieuwsgierig zijn naar andere methodes."

"Goed dat er wordt nagedacht over alternatieven."

Resomeren ligt dicht bij cremieren

Resomeren wordt vooral vergeleken met cremieren. In de gesprekken worden de voor- en nadelen van resomeren door de respondenten afgezet tegen de voor- en nadelen van cremieren. De vergelijking met begraven wordt minder snel gemaakt.

Begraven óf cremieren

Begraven blijkt voor velen een andere gevoelswaarde te hebben. Zij zien begraven bijvoorbeeld als 'natuurlijker' dan cremieren. Bovendien speelt traditie bij begraven vaker een rol; begraven is in de familie gebruikelijk, al dan niet op basis van geloofsovertuiging. Dit geldt nog sterker als er sprake is van een familiegraf.

Tot slot wordt vaak genoemd dat het hebben van een plek waar men naar toe kan gaan een belangrijke reden is om voor begraven te kiezen.

Resomeren lijkt op cremieren

Nadat in de gesprekken is uitgelegd wat resomeren inhoudt, valt op dat veel respondenten de nadruk leggen op de overeenkomsten tussen cremieren en resomeren. Uiteraard begrijpt men dat de techniek anders is men ziet ook dat er veel hetzelfde is, zoals:

- de uitvaartceremonie
- dat wat overblijft (de 'as')
- de herdenkingsmogelijkheden (bijvoorbeeld het bijzetten van de urn)

"Als ik nu zou overlijden, dan zou het heel plotseling zijn. Dan zou ik een graf willen voor het rouwproces van mijn nabestaanden."

"Eigenlijk is het precies hetzelfde alleen kies je nu voor water in plaats van vuur."

De naam: lichte voorkeur voor resomeren

In alle gesprekken kwamen drie mogelijke namen voor de methode aan de orde: resomeren, verwateren en bio-cremeren. Zij kennen alle drie hun voor- en nadelen. Geen van de namen kwam als grote winnaar uit de bus. Toch was er over het algemeen een lichte voorkeur voor de naam resomeren.

Resomeren

Positief:

- Klinkt mooi, zachte klank
- Deftig, chique, officiëler
- Goed dat het een werkwoord is
- Een term waar je aan kan wennen, net als ooit met 'cremeren'
- Het is een eigen naam
- Roept geen andere associaties en emoties op

Neutraal:

- Associatie met 'absorberen'
- Associatie met 'bewaren'
- Associatie met 'resoneren'

Negatief:

- Een te hoogdravend woord
- Een te wetenschappelijke term
- Associatie met scheikunde
- Onbekend: je weet niet wat het inhoudt
- Associatie met 'reformereren'
- Draagt bij aan het klinische gevoel bij resomeren

"Resomeren klinkt veel zachter dan cremeren."

"Vroeger was cremeren misschien ook een onbekend woord en daar zijn we nu allemaal aan gewend."

"Volgens mij heb ik er met scheikunde wel eens van gehoord."

De naam: lichte voorkeur voor resomeren

Verwatering

Positief:

- Mooi
- 'Normaler' dan resomeren
- Minder afstandelijk
- Vertrouwder, Nederlandser

"Verwateren klinkt zweverig."

Negatief:

- Klinkt alsof iemand nog niet overleden is
- Moeilijk, omdat het uiteindelijk toch weer stof wordt

Bio-cremeren

Positief:

- Klinkt milieuvriendelijk
- Benadrukt dat het erg op cremeren lijkt
- Minder chemisch dan resomeren

"Beter... want je haalt het chemische weg."

Negatief:

- Vreemde naam
- Associatie met bio-keurmerk
- Associatie met cremeren (voor degenen die negatief staan tegenover cremeren)
- Bio is een trend: alles is groen en biologisch

121

Men ziet geen zwaarwegende
voor- of nadelen van de methode

M

Voor- en nadelen geen invloed op acceptatie

Voor- en nadelen als input voor communicatie

Zowel in de groepsgesprekken als in de individuele interviews is een groot aantal [mogelijke] voor- en nadelen van resomeren aan de orde gekomen. Het ging daarbij aan de ene kant om overwegingen die de respondenten zelf ter tafel brachten en anderzijds om aspecten die door de gespreksleider werden aangedragen. Wij bespreken de voor- en nadelen in dit hoofdstuk.

Het is echter van belang om die bespreking van de voor- en nadelen eerst in een kader te plaatsen. Geen van de besproken aspecten bleek namelijk van doorslaggevend belang in het omarmen of juist het afwijzen van de introductie van resomeren in Nederland. Geen van de respondenten in dit kwalitatieve onderzoek heeft bezwaar tegen de invoering, ook niet als men er zelf [om welke reden dan ook] niet voor zou kiezen.

De 'voordelen' die we in het onderstaande beschrijven kunnen dan ook het beste gezien worden als aspecten die benadrukt kunnen worden in de communicatie rond resomeren.

De beschreven 'nadelen' leveren waardevolle input op om misverstanden weg te kunnen nemen en om te bepalen op welke punten nadere uitleg gewenst is. Het gaat dan ook niet altijd om echte nadelen, maar ook om vragen die men heeft ten aanzien van de methode.

Bij de bespreking van de voor- en nadelen is het ook goed om te realiseren dat het vooral gaat om voor- en nadelen ten opzicht van cremeren. En, belangrijker, dat men vindt dat de verschillen met cremeren niet erg groot zijn.

Voordelen resomeren

Geen vuur

Een aantal respondenten ziet als duidelijk voordeel van resomeren boven cremieren dat er geen sprake is van vuur. Vlammen, hitte en een oven hebben voor sommigen een negatieve connotatie en leveren bij een enkeling zelfs de associatie met 'pijn' op. Voor hen is resomeren een veel rustiger, vriendelijkere methode.

Milieuvriendelijk

In de beschrijving die wij de respondenten voorlegden, lag relatief veel nadruk op het feit dat resomeren milieuvriendelijker is dan cremieren. Veel respondenten geven aan dat zij het in het algemeen belangrijk vinden om rekening te houden met het milieu. Toch blijkt dit aspect van resomeren slechts een zeer beperkte rol te spelen, om verschillende redenen:

- Er is weinig top-of-mind kennis over de milieu effecten van de verschillende vormen van uitvaart, ook ten aanzien van cremieren en begraven
- Er zijn veel overwegingen die veel zwaarder wegen in de keuze voor een uitvaartmethode dan het milieu-aspect
- Zeker bij een plotseling overlijden spelen milieu-overwegingen bij de nabestaanden geen enkele rol. Wellicht dat het in een eerder stadium, als men nadenkt over de eigen uitvaart, wel een overweging kan zijn.

"Ik vind het wel vriendelijker dan het vuur."

"Als het een beetje ingeburgerd zou zijn, dan zou ik hier misschien wel voor kiezen... dan hoef je het vuur niet in."

"Milieubewust is wel een plus."

"Als je heel verdrietig bent is dat wel het laatste waar je aan denkt."

Voordelen resomeren

Kosten

De kosten van de verschillende uitvaartmethoden blijken ook slechts beperkt van invloed. Om te beginnen meent een aantal respondenten dat de kosten niet zo relevant zijn als het gaat om een mooi en waardig afscheid. Daarnaast heeft men het idee dat de kosten van de uitvaartceremonie niet veel zullen verschillen en dat begraven eigenlijk alleen duurder is vanwege de kosten van het graf en de grafrechten.

Aangezien de kosten voor resomeren vergelijkbaar zullen zijn met die van cremieren, levert dat ook geen 'voordeel' op.

De kringloop: het lichaam teruggeven aan het water

Enkele respondenten spreekt het idee aan dat het lichaam wordt teruggegeven aan het water. Hoewel men zich realiseert dat het lichaam ook bij begraven en bij cremieren op een bepaalde manier wordt teruggegeven aan de natuur, blijkt de associatie met de kringloop van het leven voor hen wat sterker aanwezig bij water en dus bij resomeren.

"Dit is niet iets waarbij je op de centen gaat letten."

"Als het om het financiële aspect gaat, kan je ook voor cremieren kiezen."

"Teruggeven aan de natuur."

"Ieder mens bestaat voor een groot deel uit water."

"Vloeistof teruggeven aan de watercyclus... een beetje dat 'circle of life' idee."

Nadelen van en vragen over resomeren

Zoals eerder aangegeven lopen in de bespreking van de verschillende aspecten van resomeren, de 'nadelen' en de 'vragen' door elkaar. De respondenten hebben veel vragen ten aanzien van de methode, pas als die beantwoord zijn kunnen zij bepalen of het ook nadelen zijn. De volgende aspecten worden genoemd.

- De meeste respondenten realiseren zich dat hun initiële argwaan of zelfs afschuw ten dele wordt veroorzaakt door onbekendheid met de methode. Resomeren is in eerste instantie een vreemd idee waar men aan moet wennen.
- De methode komt op een aantal respondenten als ingewikkeld en technisch over. De exacte techniek is lastig te begrijpen.
- De methode komt over als chemisch, steriel en klinisch. De link met een laboratorium wordt soms gelegd. Een enkeling ziet dat als 'schoon' en dus als iets positiefs maar anderen associëren het met 'afstandelijk', 'onpersoonlijk' en 'onnatuurlijk'.
- Men wil graag weten hoe het bad er uit ziet waar het lichaam in wordt gelegd. Bij sommigen gaat de eerste gedachte uit naar een 'gewoon' bad. Dat maakt dat men minder positief is over de methode. Wanneer wordt uitgelegd dat er sprake is van een soort cilinder, verhoogt dat de waardering voor de methode.
- Ook zijn er reacties op het loogzout en de vloeistof die overblijft. Ten eerste vinden sommigen het oplossen in loog een naar idee. Ten tweede vraagt men zich af waar de vloeistof die overblijft precies uit bestaat, wat er mee gebeurt en hoe milieuvriendelijk het is om vloeistof met loog terug te geven aan de watercyclus.

"Loog, dat is heel gemeen spul."

"Het klinkt heel spooky. Maar ja, het is nieuw en nieuw is altijd eng."

"Best moeilijk te begrijpen."

"Steriele vloeistof en wit poeder... het klinkt allemaal wel heel erg laboratoriumachtig."

"Een cilinder, ja dat maakt wel uit... beter dan in een groot bassin gegooid worden."

"Hoe zit dat met die vloeistof die overblijft? Wat gebeurt daarmee?"

Kist en kleding behoeven meer uitleg

Bij cremeren blijft het lichaam in de kist en wordt het met de kist verbrand. Bij resomeren is dat niet mogelijk. Het lichaam wordt zonder kist in de resomator gebracht en de kist blijft achter. Dit heeft een aantal consequenties waar de respondenten op zijn minst erg aan moeten wennen en die voor sommigen een reden zouden zijn om niet voor resomeren te kiezen.

- Het idee van een kist die hergebruikt kan worden, spreekt niet aan. Gevoelsmatig vindt men het vreemd om een kist te gebruiken waar al een andere overledene in heeft gelegen.
- Een oplossing voor de weerstand tegen hergebruik van een kist zou een recyclebare kist kunnen zijn. Dit spreekt meer aan. Wanneer het mogelijk is om van het materiaal van de kist een nieuwe kist te maken, stuit dat op veel minder bezwaren dan bij het hergebruiken van de kist.
- Ook zijn er veel vragen en reacties op het uit de kist nemen van het lichaam. Als men het idee heeft dat daar mensenhanden aan te pas komen, stuit dat op bezwaren. Wanneer wordt uitgelegd dat dat niet nodig is, vervallen de bezwaren bij de meeste respondenten, maar niet bij iedereen.
- Een andere consequentie is dat er niets kan worden meegegeven in de kist. Een aantal respondenten geeft aan dat zij om die reden niet voor resomeren zouden kiezen.
- Het lichaam kan alleen gekleed zijn in afbreekbare kleding (katoen, wol) of gewikkeld in een lijkwade. Ook dit is voor enkele respondenten een lastig punt. Zij zijn er aan gewend dat de overledene in zijn of haar mooiste kleding in de kist ligt en hebben vooral aarzelingen bij het idee dat de overledene dus ook al tijdens de ceremonie in 'speciale kleding' of in een lijkwade gehuld zou moeten zijn. Zij hebben duidelijk behoefte aan meer informatie over wat wel en niet mogelijk is.

*"Een soort lease-kist?
Vreselijk..."*

*"Het idee dat er al iemand anders in
die kist heeft gelegen."*

*"Dus dat ze alleen het materiaal
op nieuw gebruiken? Oh, dan is
het prima."*

*"We hebben, omdat ik zwanger was
toen mijn moeder overleed, een popje in
haar armen gelegd. Het zou wel jammer
zijn als dat soort dingen niet meer kan."*

"Je wil toch je mooiste , ak aan."

Kist en kleding behoeven meer uitleg

- Anderen zien minder bezwaren als het gaat om de kleding. Soms omdat men milieu-aspecten hier in meeweegt maar meestal vanuit het idee dat het mooi is om ook weer zonder kleren aan de natuur te worden teruggegeven.
- Als allerlaatste nadeel van resomeren treedt op als de methode [in beginsel] slechts op een beperkt aantal plaatsen in Nederland beschikbaar zal zijn. Geen van de respondenten zal het er voor over hebben om er een grote afstand voor af te leggen.

"Zonder kleren... ach, je wordt ook naakt geboren"

"Mijn vrouw heeft geen rijbewijs..."

3

Ook op grond van religie of cultuur:
geen bezwaar tegen invoeren resomeren

M

Acceptatie door alle groepen

Om een beeld te krijgen van mogelijke bezwaren tegen resomeren op basis van religie of cultuur, hebben wij mensen met verschillende religieuze en culturele achtergronden in het onderzoek betrokken. Wij spraken met mensen met een Hindoestaanse, Islamitische, Nederlands Hervormde, Gereformeerde, Katholieke en Humanistische achtergrond.

Daarbij is er voor gekozen om niet mensen uit te nodigen die zeer 'streng in de leer' zijn, maar juist mensen die niet meer (volledig) praktiserend zijn. Op basis van eerder onderzoek was er al voldoende bekend over de fundamentele bezwaren die deze levensovertuigingen opleveren ten opzichte van resomeren. Binnen dit onderzoek waren we op zoek naar inzicht in toekomstige mogelijkheden binnen deze groepen en naar inzicht in de flexibiliteit die binnen deze groepen bestaat ten opzicht resomeren.

De belangrijkste conclusie op basis van deze gesprekken is dat binnen geen van de groepen bezwaar bestaat tegen de invoering van resomeren. Ook degenen die op basis van hun religie of cultuur resomeren nooit zouden overwegen, hebben geen enkel bezwaar tegen de invoering van resomeren als deze methode anderen wel aanspreekt.

Hieronder schetsen wij kort de overwegingen die bij de verschillende levensovertuigingen een rol spelen in de houding ten aanzien van resomeren.

Islamitisch

Voor Islamieten is begraven de enige uitvaartmethode. Crematie en resomatie zijn in strijd met het geloof. Kern daarin is de overtuiging dat de mens zijn lichaam te leen heeft gekregen en dat het niet aan hem is om dat te veranderen of te vernietigen. De verwachting is niet dat deze overtuiging snel zal worden losgelaten, ook niet door de meer gematigde Islamieten.

"Begraven, dat is zoals het moet. In katoen gewikkeld en de aarde moet het lichaam raken." [Islamitisch]

"Cremieren is het tegenovergestelde van het geloof. Dat is een te grote stap." [Islamitisch]

"Bij cremieren ben je weg, de binding is weg. Bij een graf denk je: hij slaapt...." [Islamitisch]

Acceptatie door alle groepen

Hindoestaans

Voor traditionele Hindoestanen is juist het vuur zeer belangrijk. Zij zullen om die reden altijd voor cremen kiezen. Voor de iets gematigder Hindoestanen is resomeren echter wel een optie omdat water in het Hindoeïsme ook een belangrijk element is.

Humanistisch

Binnen het humanisme is de uitvaartmethode slechts van zeer beperkt belang. De nadruk ligt op de ceremonie en vervolgens is zowel begraven als cremen als resomeren een optie. Vanuit het Humanisme is er geen enkel bezwaar tegen resomeren.

Nederlands Hervormd/Gereformeerd/Katholiek

Met name bij de Gereformeerden en de Nederlands Hervormden is begraven het meest gebruikelijk. Zij die 'streng' praktiserend zijn zullen daar dan ook voor kiezen. Onder degenen die minder streng praktiserend zijn, is cremen al langere tijd een optie die zeker overwogen wordt. En datzelfde zal met resomeren gebeuren.

"Mij maakt het niet uit, ik heb geen kinderen. Maar als me ouders nog zouden leven, dan zou ik begraven doen. Voor hen." [Ned. hervormd, ouders: Gereformeerd]

"Het lichaam moet vernietigd worden met heilig vuur." [Hindoestaans]

"Het lijkt op wat in India gebeurt: teruggeven aan de natuur, aan het water." [Hindoestaans]

"Als je dood bent, ben je geen mens meer. Je neemt op een fatsoenlijke manier afscheid, maar de manier waarop maakt niet uit." [Humanist]

"Ik zou resomeren wel in de overwegingen meenemen." [Katholiek]

Resomeren kan op voldoende draagvlak rekenen

Documentnummer	R-3710 - D1
Contactpersonen namens Yarden	Christel Roos John Heskes
Betrokkenen MediaTest	Saskia de Bruijn Bart Kleijn

© 2015, BTC MediaTest BV

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van MediaTest BV.

BTC MediaTest BV
Koningin Wilhelminaplein 2-4
Postbus 16900
1001 RK Amsterdam
020 410 00 00
www.mediatest.nl
KvK 11041988
Rabobank 1202.89.741

Bijlage 1

Technische verantwoording

Groepsgesprekken en interviews

- MediaTest heeft twee groepsdiscussies uitgevoerd en 7 individuele interviews. Aan de groepen heeft een doorsnede van de Nederlandse bevolking deelgenomen; er is gespreid op geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Voor de interviews werden mensen uitgenodigd, specifiek vanwege hun religieuze/culturele achtergrond.
- De groepsgesprekken duurden elk 90 minuten, de interviews ongeveer 45 minuten.
- Het veld werk heeft plaatsgevonden op 11 maart 2015 in Amsterdam en op 12 maart 2015 in Den Bosch. Op beide locaties was er, voor betrokkenen van Yarden en het Ministerie van Binnenlandse zaken, de mogelijkheid om mee te kijken (vanachter een one-way mirror).
- De respondenten uit de groepen ontvingen een onkostenvergoeding van € 60,- als dank voor hun deelname, de respondenten in de interviews € 60,- .
- De inhoud van de gesprekken is vastgesteld in nauw overleg tussen MediaTest en Yarden.
- De interviews zijn uitgevoerd door Saskia de Bruijn en Bart Kleijn.
- De werving van de deelnemers is uitgevoerd door een professioneel en ervaren selectiebureau, onder verantwoordelijkheid van MediaTest.

Bijlage 2

Deelnemersoverzicht

Deelnemersoverzicht

Dinsdag 11 maart - Amsterdam

Naam	Leeftijd	Geslacht	Opleidingsniveau	functie
Diana	30	V	HBO	Stewardess bij Serviceair
Frank	24	M	WO	Student Master International Developmentstudies
Frits	58	M	WO	ZZP- kunstenaar ook werkzaam in de zorg
Eline	34	V	WO	Zelfstandig ondernemer pensioenen
Ton	55	M	MBO	Projectmanager bij KPN
Lia	60	V	LBO VMBO	ZZP verzorgende

Interviews

Naam	Leeftijd	Geslacht	Opleidingsniveau	functie	Achtergrond
Romy	29	V	WO niet afgestudeerd	Werkzoekend, vroeger horeca medewerkster	Islamitisch
Geeta	36	V	Mavo/Vmbo-theoretisch	Allround medewerkster	Hindoestaans
Winston	58	M	WO	Administrateur bij SKW	Humanistisch
Sjahad	19	M	HBO	Student HBO bedrijfseconomie tweede jaars	Hindoestaans

Woensdag 12 maart - Den Bosch

Naam	Leeftijd	Geslacht	Opleidingsniveau	functie
Jopi	65	V	HAVO	Secretaresse industriële gassen
Elles	34	V	HBO	Secretaresse in het onderwijs
Tamara	35	V	HBO	Communicatie medewerker bij Varkensbedrijf
Lix	57	M	HBO	Accountmanager
Mark	51	M	MBO	ZZP in logistiek
Peter	25	M	HBO	Software ontwikkelaar in ICT branche

Interviews

Naam	Leeftijd	Geslacht	Opleidingsniveau	functie	Achtergrond
Parviz	53	M	HBO	Functioneel applicatiebeheerder in onderwijs	Islamitisch
Herman	52	M	Mavo/Vmbo theoretisch	Vrachtwagenchauffeur	Christelijk/Gereformeerd
Els	65	V	HBO	Pedagogisch medewerker	Katholiek

Bijlage 3

Beschrijvingen Resomeren

Eerste beschrijving

Uitleg Resomeren

Resomeren is een nieuw, milieuvriendelijk alternatief voor begraven en cremeren. Een uitvaartmethode, die ontwikkeld is in antwoord op een toenemende wens tot grotere keuze qua uitvaartmethode en een groeiend milieu bewustzijn.

Een uitvaart waarbij Resomeren qua uitvaartmethode wordt verkozen is vrijwel hetzelfde als een uitvaart waarbij voor crematie wordt gekozen tot aan het punt waarbij de kist met de overledene aan het zicht wordt onttrokken.

Resomeren is een op water en loogzout gebaseerde uitvaartmethode, ook wel bekend als een alkalische hydrolyse.

Het resomatie proces kent dezelfde tijdsduur als een gemiddelde crematie. Na afloop resteert een steriele vloeistof en een wit poeder. De steriele vloeistof wordt teruggeven aan de watercyclus en evenals bij crematie worden de poederresten in een houder geplaatst en teruggegeven aan de nabestaanden.

De introductie van Resomeren biedt het volgende:

- Meer keuzevrijheid voor de consument op welke wijze hun lichaam na overlijden wordt verzorgd.
- Een milieubelasting die 35% lager is dan bij een crematie
- Elektriciteit- en gasverbruik bij resomeren is minder dan 1/7 van de hoeveelheid benodigd bij crematie
- Resomeren produceert geen kwik uitstoot

De kosten van een uitvaart waarbij Resomeren qua uitvaartmethode wordt verkozen zijn gelijk aan die van cremeren en noodzaken niet tot verandering bij het regelen en invullen van de uitvaart.

Voorgelegde voordelen

Voordelen van de uitvaartmethode Resomeren

- Een extra keuze qua uitvaartmethode; verwatering van het lichaam na overlijden ipv begraving of crematie
- Een milieu vriendelijk alternatief voor de bestaande methoden begraven en cremeren:
  - Verminderde uitstoot van broeikasgassen
  - Minder energie verbruik
  - Minder landverbruik versus begraven
  - Geen kwik uitstoot
- Een schone uitvaartmethode; schoner dan cremeren
- Een vriendelijker methode dan cremeren
- Een versneld proces van hetzelfde jarenlange afbreekproces dat optreedt na begraven
- Besparing op bomenkap ivm gebruik van een biologische afbreekbare kist bij resomeren
- Resten kunnen verstrooid of bijgezet worden
- Resten worden teruggegeven aan de natuur
- Goedkoper dan begraven
- Een respectvolle behandeling van de overledene

Alternatieve beschrijving

Uitleg Bio-cremeren

Bio- crematie is een milieuvriendelijk alternatief voor begraven en cremeren. Een uitvaartmethode, ontwikkeld om meer keuzemogelijkheden te bieden en in antwoord op een groeiend milieu bewustzijn.

De introductie van bio- cremeren biedt het volgende:

Meer keuzevrijheid op welke wijze het lichaam na overlijden wordt verzorgd. De vervanging van crematie door bio- crematie als onderdeel van de uitvaart vermindert de uitstoot van broeikasgassen met ongeveer 35%. De energie benodigd voor een bio- crematie in de vorm van electriciteit en gas is minder dan 1/7 van de hoeveelheid energie benodigd voor een crematie. Een bio- crematie produceert geen kwik uitstoot.

Een uitvaart waarbij bio- cremeren qua uitvaartmethode wordt verkozen is vrijwel hetzelfde als een uitvaart waarbij voor crematie wordt gekozen tot aan het punt van einde afscheidsplechtigheid. Bio- cremeren maakt gebruik van water en loozout om het lichaam af te breken en kent dezelfde tijdsduur als een crematie. Na afloop worden de resten in een urn geplaatst en teruggegeven aan de nabestaanden.

De kosten van bio- crematie zijn gelijk aan die van cremeren en noodzaken niet tot verandering bij het regelen en invullen van de uitvaart.

